כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בא ■ ג' שבט ה'תשפ"ב ■ 05.01.2022 ■ גליון מס' 665

לתת מענה גם לפוגע

/ מ. הופמן יגלניק, מתוך צריך עיון [שבועון דיגיטלי חרדי]

בים התגובות, הטוקבקים והציוצים שקראתי בימים האחרונים מצאתי הרבה הלם, צער, והרבה כעס. הרבה רגשות. אך לא משהו שיש בו כדי ליישב את הלב, להעלות ארוכה או סתם, לקחת ממנו מסר חיובי לחיזוק והבראה. ובכן, כיוון שהתייאשתי קצת מלמצוא מזור בציוצים ובתגובות, הבנתי כי אם אני לי מי לי - עלי לנסות למצוא בעצמי את המסר החיובי שאני לוקחת מהפרשה. ישבתי וחשבתי לעצמי, באיזו מן חברה הייתי רוצה לחיות וכיצד החברה האידיאלית שאני מדמיינת לעצמי הייתה מתמודדת עם הפרשה. ולבסוף, איזה תובנות אני יכולה לקחת מחברה דמיונית זו לעולם שבו אני חיה. כהנחת יסוד, ברור לי שחברה אידיאלית לא תשתיק או תסתיר מקרה של חשד לפגיעה על ידי דמות ציבורית. דמויות הסמכות תתנהלנה באחריות ותדאגנה לתקן את העוול באופן מידי, לתמוך בנפגע ולעצור את הפגיעה העתידית. כל זה מובן מאליו. הבעיה היחידה עם דגם אידיאלי מושלם זה, הוא שאיננו חיים בחברה אידיאלית. הפוגע לא לוקח אחריות [...] דמויות הסמכות אינן ממהרות להילחם בפוגעים חזקים מידי, שגם להן סמכות לא מבוטלת. והיצרים הרכילותיים שלנו מקננים בנו עמוק בפנים. בעולם האידיאלי שאני מנסה לצייר לעצמי, לא רק דמויות הסמכות מתנהלות באחריות, אלא גם החברה. בחברה זו, החברים בקבוצות הווטסאפ, כתבני הפייסבוק, מצייצי הטוויטר, מפרסמי הסטטוסים שולטים באצבעותיהם, שולחים לשלש חברות את הסטטוס לפני שהן משחררות אותו לאוויר העולם, ישנים לילה לפני שהם מציצים את המשפט המושחז שלהם, ובאופן כללי - נוהגים באחריות. בחברה אידיאלית זו, אנשים מן השורה אינם מחפשים לרדת לפרטם של מקרים ורודפים בלהיטות אחר כל פיסת מידע צהוב ואינם עסוקים ברכילות תאוותנית ללא קץ ותכלה. אך אם אנשים ינצרו את הציוצים הנוקבים שלהם, תשאלו בוודאי, כיצד נמנע את הפשע הבא בחברה האידיאלית שלי? ובכן, המסר של החברה אידיאלית יקרא גם לחשוד לקחת אחריות מלאה על מעשיו. לבקש סליחה, לשתף פעולה עם החקירה, ללכת לטיפול, לקבל את העונש שיושת עליו ולפצות את הנפגעות. זהו, בעיניי, דגם אידיאלי גם לטובת הנפגעות, וגם לטובת הפוגע וגם לטובת החברה כולה. וכך, לתוך העולם האידאלי שלי נכנס הפוגע שאינו מוכן לקחת אחריות, ודמויות הסמכות שלא מצליחות, או לא מספיק רוצות, לעצור אותו. ולפתע העולם האידיאלי מתחיל לפקפק: האם נכון להתעטף בסיסמאות של לקיחת אחריות? אבל רגע, יש בינתיים נפגעות. מה איתן? ואז העולם האידיאלי מתחיל לחשוד. וכשהחשדות צפים, הם לא עניין רק למשטרה או בית משפט, הם מציפים גם קריאה ציבורית לנאשם לקחת אחריות. והן מופצות, עוברות בקבוצות, מרעילות, וגורמות לאנשים שלא היו צורכים באופן רגיל תוכן כזה, להיות צרכנים של תוכן על גבול הפוגעני. וכך מתרסק לו העולם האידיאלי שלי אל קרקע הממשות... אני מבינה כי אם ברצוני להיטיב, להוציא משהו חיובי מכל הרעש העכור שסביבנו, אני חייבת להתחיל מקרקע המציאות. והמקום שאליו אני מגיעה הוא "מודעות". הדבר הטוב שאני מצליחה למצוא ברפש של הימים האחרונים הוא התגברות של המודעות לפגיעות, לנפגעות ולפוגעים. אדבר אפוא על הצורך המודעות, וביחוד לשדה הזנוח מעט של מודעות לפוגעים, ומה שניתן לעשות כדי לעודד אותה.

בשנים האחרונות המודעות לטיפול בנפגעים במגזר עלתה פלאים. לבתי הספר ולגנים נכנסו תוכניות מוגנות, והגופים שמטפלים במקרים של פגיעות ידועים ומוכרים. אולם, ככל שההתקדמות בנושא הזהירות מפני פגיעות הולכת וגדלה, דווקא את הטיפול בפוגעים נשארנו מאחור. המודעות לצורך של פוגעים ללכת לטיפול עדיין רדודה. מהשיח הציבורי נדמה כי נשמתו של הפוגע חייבת להישלח לייסורי נצח, ואין לו כל פתח רפואה. מתוך כך, אנשים שמעדו פעם אחת נידונים להישאר באפלה, כאשר בסבירות גבוהה, הדחף לפגיעה אצלם רק ילך ויגבר. הם אינם נוקטים בפעולות מניעה אפקטיביות, והם אפילו לא יודעים שיש להם אפשרות לטפל בעצמם. לו הייתה כתובת ידועה מספיק שפוגע יכול לפנות אליה כשהוא רוצה לטפל בעצמו, יתכן שמקרי פגיעה רבים היו נמנעים. אני חושבת

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ויחזק ה' את לב פרעה
המחשבה, כאילו אנו הם המובילים את המהלכים ההיסטוריים ומשנים...
המשך בעמ' 3

בני ישראל
כשמגיעה השעה של עם ישראל לצאת מארץ מצרים, התורה מדגישה...
המשך בעמ' 4

שו"ת חורף
'ברכת הלבנה' - האם צריך להקפיד לעמוד לצד מזרח או שניתן לעמוד דווקא אל מול הלבנה?...
המשך בעמ' 5

האם מכת ארבה היתה בארץ גושן
בפרשתנו כתוב, ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים...
המשך בעמ' 7

סיפור לשבת

צרוע ומוכה שחין
סיפור נורא שהתרחש אשתקד והסעיר את העיר אשדוד יצ"ו, ושמענו...
המשך בעמ' 8

שביבים
- *12 עובדות מרתקות על יוכבד, אימו של משה רבנו*
- *תזכורת נצח*
- *"תרימו את תרומת הדשן"...*
- *עצה להתגבר על אימתא דציבורא*
- *גאון בהלכה*

המשך בעמ' 9

תכלית המכות שלימות האמונה
"למען שיתי אותתי אלה בקרבו" לכאורה קשה, שנראה מל' הכתוב...
המשך בעמ' 12

הרגעת ילד לפני ניתוח מסובך
"בני היה מוכרח לעבור ניתוח ראש מסובך", מספרת אם נרגשת. "אנו...
המשך בעמ' 13

שפעולה ב-3 מישורים יכולה לקדם מאוד את הנושא: עידוד מודעות ציבורית לצורך לטפל בדחפים פסולים. הצבת קריטריונים ברורים לזיהוי מוקדם של דחפים בעיתיים, שעלולים להביא לפגיעה ומתן כתובת ברורה ודיסקרטית שפוגעים יוכלו לפנות אליה.

הפגיעה המינית מוקעת בחברה שלנו, לא לגיטימית, לא מתקבלת לעולם, וטוב שכך, כמובן. אך אין הפרדה בין מעשה הפגיעה לבין הפוגע. מי שפגע גם הוא, כמו המעשה שלו, לא לגיטימי, ואין לו דרך תיקון לעולם.

במידה לא מבוטלת, זו גישה נכונה ומוצדקת. פגיעה לא נמחקת גם כאשר היא מטופלת, גם כאשר פוגע לוקח אחריות, מבקש סליחה, מדווח בעצמו, מקבל את עונשו ומשלם פיצוי לנפגע או לחברה. פוגע לשעבר הוא אכן עדיין פוגע לשעבר. הכתם לא נמחק. אבל, אם אנחנו רוצים לחיות בחברה טובה יותר, חובה עלינו לתת פתח לפוגע לעשות תיקון. לתת לו נקודות זכות על לקיחת אחריות, וגם לעזור לו בזה. אם אנו חברה חפצת חיים, אנו חייבים לתת פתח לתשובה, פתח לתיקון, ולעודד אנשים לפנות לערוץ זה, בהבטחה שהחברה תהיה מוכנה להכיל אותם אם הם יבחרו בכך.

נקודה שחשוב להציף בשיח זה דווקא בציבור שלנו, השמור והמוגן, היא ההיבט הפסיכולוגי של הדברים. יותר מדי פוגעים בציבור, וודאי צעירים, חושבים על הפגיעה רק במישור ההלכתי-אתי. מתוך כך, כשהם מחפשים לפתור את הבעיה, הם מנסים לחפש תשובה תורנית בספרים או אצל אנשי רוח, ולהעתיר בתפילה כדי למחות את פשעם. כמובן, התשובה במישור זה הכרחית וחיונית. אולם, פעמים רבות ההתנהגות הפוגענית שלהם מגלה על מצוקה פסיכולוגית שטיפול מקצועי יכול לתת לה מענה, ולעזור למנוע את הישנות המקרים. חשוב אפוא להדגיש כי אם הפוגע רוצה לשוב בתשובה מחטאו ולעזוב את החטא מכאן ולהבא, הוא חייב לפנות לטיפול שיעזור לו בכך במקרה הצורך. התנהלות פוגענית מול פוגע לא הופכת אותנו לחברה טובה יותר. להיפך. היא מעבירה מסר שיש אנשים שהם פגומים מטבעם. אנשים שנשמתם שחורה ואין להם כל דרך תקנה. בלי מודע, גישה זו הופכת אותנו לחברה מעודדת פגיעות. הסיכויים שהלקחים יילמדו ממקרה של אדם שתויג באופן דיכוטומי כ'רע מוחלט' הם אפסיים. הסיכוי שאדם שפגע פעם אחת יתקן את דרכיו נמחקת, ופגיעה מינורית ברגע של חולשה מובילה את האדם במסלול אל-חזור אל לב המאפליה. סביב מוגנות יש שיח כיום רחב במתמקד במוגנות עצמית. 'אני שומר על גופי' 'גופי ברשותי' הם מסרים קריטיים. אך מה שחסר כיום בשיח הוא: מהי יצריות נורמטיבית, גם אם כזו שצריך למתן ולהגביל ולהתיר רק בגבולות המותרים על פי ההלכה, ומהי חריגה מהנורמטיביות שצריכה להעיר אצל האדם נורה אדומה, ולעורר אותו לבקש עזרה, לפני שהוא מועד חלילה ופוגע באחר. רבים נושאים אתם רגשות אשמה בעקבות יצרים שהם נורמליים לחלוטין, ודבר זה עצמו מעביר אותם לצד האפל של החברה.

שיח עם מתגברים על התבגרות, על חוויות שמביאה איתה הסערה ההורמונלית, על משמעות הרגשית של הדברים - הוא קריטי. רבים נושאים אתם רגשות אשמה בעקבות יצרים שהם נורמליים לחלוטין, ודבר זה עצמו מעביר אותם לצד האפל של החברה. הם בטוחים שנשמתם גם כך שחורה משחור, ואינם מבחינים בין סטיה מסוכנת לחטאות נעורים שכל אדם נושא על מצפונו ברמה זו או אחרת. חידוד ההבדל בין נורמליות לבין סטייה עשוי להוביל לירידה בפגיעות, וודאי פגיעות 'רכות' ובתוך המשפחה. יש הורים שמדברים עם ילדיהם על כך, ואפשר גם להיעזר במידע זמין על איך לעשות זאת בצורה בונה ונוחה. אולם, יש גם הורים רבים שלא. ומעל הכל, אין שיח ממוסד בנושא. אין קווים מנחים. מחנכים ומחנכות נבוכים בכך בעצמם. ישנם שיאמרו שהדבר בלתי אפשרי בגבולות הצניעות של החברה שלנו. אך יש לזכור שלפני לא הרבה שנים לימודי מוגנות בתוך המסגרות נשמעו גם כמשהו בלתי אפשרי, והיום הם מתקיימים גם במוסדות שמורים מאוד.

בניגוד לריבוי כתובות הסיוע לנפגעות, לפוגע המעוניין להיטיב את דרכיו אין כתובת ממוקדת כדי לפנות אליה לבקשת עזרה וסיוע. גם אם הוא מעוניין להפסיק את מעגל הפגיעה ולקבל טיפול, תמיכה וסיוע - הוא אינו יודע לאן לפנות. חשוב מאד שתהיה כתובת שפוגעים ירגישו בטחון לפנות אליה. כמובן, הם חייבים לדעת ששמם לא יפגע בעקבות הפנייה. כתובת זו תהיה מעין עיר מקלט שהפוגע יכול להימלט אליה. פניה לכתובת זו לא תציל את הפוגע מעונש, אך היא גם לא תעמיד אותו לדין על פשעיו. חובה עלינו להפריד בין הרשויות: הרשות המטפלת בפוגעים, ומושיטה להם יד - ימין מקרבת, לבין הרשות שרודפת אחר ביעור הרשע ועשיית הצדק.

אני מודעת לכך שיש אירוניה מסוימת בדיבור על תמיכה בפוגע, אך מנקודת מבטי תמיכה כזו תועיל בראש ובראשונה לנפגעות. מעבר לכך שכתובת כזו יכולה להועיל בצמצום מקרי פגיעה עתידיים, היא יכולה לרפא במידת מה את השבר האיום בעולם של הנפגעות. הן ודאי יעדיפו פוגע שמסוגל להודות, לבקש סליחה, ולנסות לתקן - מאשר אחד שממשיך כרגיל בחייו בעוד הן סוחבות עליהן את כתם הפגיעה. אולי הן לא יסכימו לסלוח, ובוודאי אפשר להבין אותן, אך עדיין יהיה זה הבדל משמעותי.

בנוסף, קיומו של גוף ציבורי עם טייטל 'סיוע לפוגעים' היה מסייע בשני הנקודות הראשונות שציינתי. הוא היה מעלה את המודעות החברתית לנושא ומלמד את החברה לתת לפוגע מקום לתיקון. בנוסף, היותו כתובת מוצהרת לנושא היתה מסייעת לו להוביל פעילות מונעת, תוך תיאום עם רבנים שעוסקים בנושא ומוסדות הלימוד. עוד פעילות חשובה שגוף כזה יכול להציע היא תמיכה במשפחת הפוגע. גם משפחת הפוגע עוברת תהליך לא קל כשהפגיעה מוצפת ומדוברת, בין אם זה מצד הנפגעת ובין אם הפוגע מעלה את זה מעצמו.

'עיר מקלט' כזו הייתה יכולה להפוך אותנו לחברה טובה יותר. אך למיטב ידיעתי, לא קיים גוף כזה היום, ואם קיים - אינני מכירה. הפסיכולוגים והמטפלים שעוסקים בכך מקבלים את המקרים מידיה של המשטרה.

האדם המתאים ביותר להקים פרויקט כזה, להקים עולה של תשובה, הוא מישהו שהיה בצד השני של המתרס. בעולם האידיאלי שדמיוננו מוביל אליו, במקום לירות בעצמו, הפוגע היה קם ומצהיר: חטאתי עוויתי ופשעתי - אני לוקח על עצמי את מלא האחריות וכתשובה, מקים מוסד שיקום לפוגעים. דומני שאיש לא יכול לקוות לסיום טוב יותר לפרשה עגומה זו. אבל לדאבוננו זה לא מה שקרה, וכעת כל הצדדים הפסידו. הנפגעות אינן מרגישות הקלה, ולפוגע אף דבר לא יוכל לעזור יותר. הציבור שלנו למד להוקיע פוגעים, וזו אכן יכולת חיונית וחשובה ביותר. אולם, היכולת הזו כבר כמעט הגיעה לבגרות. הגיע הזמן לפתח את היכולת החברתית הבאה. זו שאולי קשה יותר: אם נהיה חברה שמאפשרת תיקון - התיקון יקרה יותר ויותר. ולשם אנחנו שואפים, זה מה שיבנה טוב בנפש שלנו ובחברה שבה אנחנו חיים.

ויחזק ה' את לב פרעה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המחשבה, כאילו אנו הם המובילים את המהלכים ההיסטוריים ומשנים סדרי בראשית, קיימת אצל רבים מבני אדם, אבל האמת היא שאנו פעמים רבות בסך הכל משמשים כלי ביד ההשגחה העליונה לקדם מהלכים שנגזר עליהם משמים. השימוש הזה, של ההשגחה העליונה, בבני אדם כדי לקדם את תכניתה מוצאים אנו כבר בברית־בין־הבתרים, בה הודיע הקב"ה לאבינו אברהם כי יש תסריט ידוע מראש למהלכים ההיסטוריים של העם היהודי, מהלכים שאין לאדם ולמעשיו שליטה עליהם אלא הם פרי החלטה מוקדמת של ההשגחה העליונה, ועל כיוצא בזה נאמר: "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". ומסיבה זו - מסביר הרמב"ן - האריכה התורה בתיאור חיפוש יוסף את אחיו: "להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור בו . . . להודיענו כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו לידם של אחיו, להודיענו כי עצת ה' היא תקום". ומהלכי ההשגחה העליונה הזו היתה נסתרת אפילו מיעקב אבינו, וכשאמר לבניו שחזרו ממצרים: "למה הרעתם ליי?!", אמרו על כך במדרש [ב"ר צא ו]: "מעולם לא אמר יעקב דבר של בטלה אלא כאן, אמר הקב"ה: אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר: 'למה הרעתם לי' ועל זה נאמר [ישעיה מ כז]: 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור'".

גם הכבדת לב פרעה היא דוגמא לשימוש של ההשגחה העליונה בבני אדם הממחישה לנו את המעורבות הפעילה של ההשגחה במהלך ההיסטוריה האנושית, ככתוב: "למען הרבות מופתי בארץ מצרים", וזאת לא רק בשביל לגלות את יכולתו של הקב"ה שהוא כל יכול, אלא בעיקר להראות את מעורבותה של ההשגחה העליונה בעולמנו. במובן זה היתה להכבדת לב פרעה מטרה כפולה, האחת כלפי מצרים והאחת כלפי ישראל, כלפי מצרים כתשובה להתרסת פרעה שאמר: "לא ידעתי את ה'", ועל כך אמר הקב"ה למשה: "ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים ולא ישמע אליכם פרעה ונתתי את ידי במצרים . . . וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי ידי על מצרים". אך לא רק למצרים אלא גם לבני ישראל היה מסר בהכבדת לב פרעה ככתוב: "כי אני הכבדתי לבו ואת לב עבדיו . . . ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" [י א־ב].

והנה אפילו משה רבנו לא הבין את המהלך הזה לעומקו, ובשעת משבר הוא אומר לקב"ה: "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". את טענתו זו של משה פירש ראב"ע: "כי חשב משה כי מעת דברו אל פרעה בשליחות ה' יקל מעליהם ויחל האלקים להצילם, והנה פרעה הכביד והרע". ולכאורה קשה מדוע מתפלא משה על הקושי הזה והרי כבר בסנה אמר לו הקב"ה: "כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך"? ודאי משה ידע שיהיו קשיים בגאולה אבל לא חשב שתיתכן נסיגה בתהליך הזה. ועל זה הודיעו הקב"ה שתתכן גם נסיגה בתהליך, ועם זאת היא תנוע אל מטרתה.

תמיהה דומה כתמיהתו של משה שומעים אנו גם כיום בתקופתנו אפילו אצל רבים מהמאמינים שתקופתנו היא 'אתחלתא דגאולה', וגם הם כמו משה מתלוננים מפעם לפעם על הרעת המצב, ומסיקים מכך מסקנות לגבי תקופתנו האם היא עדיין אתחלתא דגאולה? מפני שאינם מביאים בחשבון שעלולה להיות גם נסיגה במהלך הגאולה. אך עלינו לדעת כי ריבון העולמים מנהל מהלכים בהיסטוריה בכלל, ובהיסטוריה הישראלית בפרט, לפי תוכנית אלוקית קבועה מראש, ובתחנות השונות של מהלכי ההיסטוריה הזו אנו פוגשים גם מקרים של הקשחת לב האויב, כמו שהיה אצל סיחון מלך האמורי [דברים ב ל] שעליה נאמר: "ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירנו בו כי הקשה ה' אלוקיך את רוחו ואימץ את לבבו למען תתו בידך כיום הזה". והקשחת לב דומה הייתה בתקופתנו אצל חוסין מלך ירדן במלחמת ששת הימים, או הקשחת לב הרודן הסורי לבקש את מימי הכנרת, או את לב הפלשתינאי שלמרות שהוצע לו כמעט הכל הוא מתעקש לבקש את "זכות השיבה". שכל אלו הצעידו את המהלכים לטובתנו. וכך נמשכים הדברים וכל פעם שאנו מסרבים לשתף פעולה עם התכנית האלוקית, אז מקשיחה ההשגחה העליונה את לב אויבנו להפר את עצתם, ואנחנו נאלצים להיות נאמנים למהלך האלוקי שדיבר טוב על ישראל. והלב מתפלל שגם אם לא נהיה ראויים לכך, תמשיך ההשגחה העליונה להתנהג אתנו בחסד שמים להטיב עמנו, טובה שנזכה לה לאורך ימים

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

בני ישראל

/ הרב איתמר הרשקו

כשמגיעה השעה של עם ישראל לצאת מארץ מצרים, התורה מדגישה שבעצם היום הזה הוציא הקב"ה את בני ישראל על צבאותם[1]. ואילו בתחילת תיאור היציאה נאמר, שבני ישראל נסעו מרעמסס לסוכות והערב רב הצטרף עליהם[2]. ומקץ ארבע מאות ושלושים שנה, יצאו כל צבאות ה' ממצרים[3].

הנה כי כן ישנם בני ישראל היוצאים ממצרים, לבד משאר צבאות ה' היוצאים גם כן. ואלו הם הנשים, הילדים וכן הערב רב שעלה עמם[4]. שהם לא בכלל בני ישראל הגברים, כי אם חלק מצבאות ה'. הנשים זוכות ומעמידות את הצאצאים הבאים, במראות הצובאות[5]. ואילו הערב רב הגרים[6] וצאנם[7], משלימים את עניין האומה הישראלית כמסייעים להם[8].

ויציאת ישראל ממצרים, הייתה יחד עם כל הנלווים עליהם. בדור ההוא וכן לדורות עולם. ולכן זהו ליל שימורים לה' - בעבר, בברית בין הבתרים. בהווה, ביציאת מצרים. ולעתיד לבוא, בגאולתנו אנו[9].

בתחילת פרשת בשלח מתארת התורה את יציאת בני ישראל - כחמושים שעלו משם, שרק אחד מתוך חמישה יצא ממצרים. ומכיוון שהיו שם שישים ריבוא מבני ישראל, נשארו עוד מאתיים וארבעים ריבוא של אנשים. והם אלו אותם ערב רב שעלו עמהם[10]. ויחדיו הם היו, שלוש מאות ריבוא של אנשים.

ההפרדה וההבדלה שבין בני ישראל לערב רב, נמצאים כמה פעמים בתהליך יציאת מצרים. כבר החל מתחילת שליחותם של משה ואהרון בפני פרעה, עוד טרם החלו המכות. אז הודיע הקב"ה למשה, שהמכות יביאו לכך שיצאו צבאות ה' יחד עם עמו - בני ישראל[11]. הן צבא ה' העליונים, והן צבא ה' שבתחתונים[12]. וממכות מצרים, יצאו בני ישראל מתוכם להבדל לקדושת עולם.

לאחר מכן במכת הדבר לא מתה אף בהמה, השייכת לבני ישראל[13]. ופרעה אף טרח לוודא זאת, כששלח לראות שלא מת ממקנה ישראל עד אחד[14]. שאמנם ממקנה בני ישראל לא מת אחד, אך מהמקנה של בן איש המצרי שהתגייר[15] - כן מת ממנו אחד[16]. וכך ראו כולם מי הם בני ישראל המיוחסים, ומיהו חלק מתערובת הגרים שבעם ישראל.

אחר כך במכת הברד, יצאה ארץ גושן בה היו בני ישראל - לפליטה מהמכה[17]. אך שאר הערב רב שהיו בארץ מצרים, סבלו מהמכה הזו. בכך שהיו צריכים להניס את בהמותיהם לבתיהם.

ולבסוף במכת החושך, לקו כל מי שאינו בכלל בני ישראל[18]. כשהערב רב היו כעיוורים המגששים באפילה, ונחשבים כמתים. וכדי שלא יבחינו בכך המצרים. רק במכת החושך הצטרפו הערב רב, לכלל הלוקים במכה[19]. ובכך בני ישראל ראו לראשונה, מי נחשב בכלל ישראל ומי לא. כשבאה מכת החושך והדגישה זאת להם.

במכת החושך לא מתו הערב רב, אלא הם היו כעיוור החשוב כמת. שאין זו הפעם הראשונה בתהליך יציאת מצרים, בה נחשב האדם כמת למרות שהוא חי אח"כ. כשפרעה הצטרע וטבל בדם ילדי בני ישראל, התורה מציינת זאת במילה 'וימת'[20]. ומכיוון שהמצורע חשוב כמת, פרעה היה בגדר של 'וימת'. אח"כ מתו כל האנשים המבקשים את משה - אלו דתן ואבירם שירדו מנכסיהם[21]. וכיוון שעני חשוב כמת, גם הם נחשבים בכלל המתים.

וכעת לקו כל מי שאינו בכלל בני ישראל, במכת החושך - והיו כעיוורים הנחשבים כמתים בכך. ולמרות זאת הם זכו לצאת עם שאר בני ישראל, מארץ מצרים.

אותם ארבע החמישיות מהעם, היו 'זרע ישראל' שנטמעו בתוך המצרים. כך שהם אמנם בני אברהם יצחק ויעקב, אך ילדיהם כבר לא מיוחסים אחריהם. ולמרות זאת לא נידח ממנו נדח, כשהוציא הקב"ה את כל צבאות ה' ממצרים - יחד עם בני ישראל.

אך הפרש היה בין יציאת הערב רב - שהייתה בההבא במשך כל ליל הפסח. למול יציאת בני ישראל - שהייתה ביד רמה ובעצומו של יום ממש[22].

1 - ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם - שמות יב, נא
2 - ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף. וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד - שם, לז- לח
3 - ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים - שם, מא
4 - בעצם היום ההוא יצאו מכל גבול מצרים עם כל צבאותם צבא הנשים וערב רב הנלוים עליהם - רמב"ן שם, נא
5 - **במראת הצובאת** בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע א"ל הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנא' (שיר השירים ח) תחת התפוח עוררתיך וזהו שנאמר במראות הצובאות -רש"י שמות לח, ח
6 - **ערב רב** תערובות אומות של גרים - רש"י שם יב, לח
7 - **וצאן ובקר** של ערב רב שעלו עמם לגור בתוכם עם כל קנינם - ספורנו שם, לח
8 - **ויגר מואב מפני העם כי רב הוא** כי מפני הערב רב היו יראים מחמת רבויים - כלי יקר במדבר כב, ב
9 - **ליל שמרים** שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים, **הוא הלילה הזה לה'** הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך, **שמרים לכל בני ישראל לדרתם** משומר ובא מן המזיקין כענין שנא' ולא יתן המשחית וגו' - רש"י שמות יב, מב
10 - וגם ערב רב עלה אתם, מאה ועשרים ריבוא דברי רבי ישמעאל. ר' עקיבא אומר **מאתים וארבעים ריבוא**. ר' יונתן אומר שלש מאות וששים ריבוא - מכילתא פרשת בא פרק יב, סימן רט. וכן כתוב בתרגום יונתן על הפסוק - וְאוּף נִכְרָאֵי סַגִּיאִין מִנְּהוֹן **מָאתָן וְאַרְבְּעִין רִבְוָון** סַלִּיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָן וְתוֹרֵי וְגֵיתֵי סַגִּי לַחֵדָא
11 - ולא ישמע אלכם פרעה ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים - שמות ז, ד
12 - אז והוצאתי את צבאותי את עמי ב"י כי אז נתקדשו במצות מילה ופסח ונעשו עם ה' וכצבא מרום גבורי כח עושי דברו, ולחז"ל רמז שצבא ה' העליונים היו עמם בגולה ויצאו עמהם - מלבי"ם, שם
13 - וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אחד - שם ט, ו
14 - וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד - שם, ז
15 - **בתוך בני ישראל** מלמד שנתגייר - רש"י ויקרא כד, י
16 - במ"ש לקמן (יד כח) לא נשאר בהם עד אחד פי' חז"ל שפרעה נשאר, ר"ל שפי' עד ולא עד בכלל שאחד נשאר, וכן במ"ש שופטים (ד טז) לא נשאר עד אחד נשאר סיסרא, ומשמע שגם פה מת אחד, וי"ל שהיה בהמת בן האשה הישראלית והוא בן איש מצרי, שבדיני ישראל היה כמצרי, כמש"ש במקומו, ופרעה חשב שהוא מישראל וכיון שבהמתו מתה לא נתקיים דבר משה ועי"כ ויכבד לב פרעה - המלבי"ם, שמות ט, ז
17 - **רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברד** בעבור שנטה ידו על השמים והוריד הברד היה ראוי שירד גם על ארץ גשן שהאויר שלה ושל ארץ מצרים אחד הוא ולכן פירש הכתוב שניצל אויר ארץ גשן בעבור ששם בני ישראל - הרמב"ן שמות ט, כו
18 - ולכל בני ישראל היה אור במושבתם - שמות י, כג
19 - ולמה הביא עליהם חשך שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו - רש"י שם, כב
20 - **וימת מלך מצרים** (ש"ר) נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם - שם ב, כג
21 - **כי מתו כל האנשים** מי הם דתן ואבירם חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת (נדרים סד) - שם, יט
22 - הפירוש השני הוא כשנדקדק מהו שנאמר ויסעו מרעמסס ולא הזכיר בני ישראל ואחר כך חזר ואמר שנית ויסעו בני ישראל מרעמסס, ועוד כתיב הכא ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ובמקום אחר אומר (שם טז א) הוציאך ה' ממצרים לילה, אלא ודאי שהערב רב הלכו בלילה דרך בריחה ועליהם נאמר (שמות יד ה) ויוגד למלך מצרים כי ברח העם, בורח לא נאמר אלא ברח שכבר ברח מיד בצאתם וזה לא יצדק על ישראל שהרי הלכו ביד רמה, אלא ודאי שעל הערב רב הוגד לו שנקרא בשם עם, אבל ישראל הלכו ביום ביד רמה וכשאמר ויסעו מרעמסס בחודש הראשון, בערב רב הוא מדבר ואחר כך אמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה - כלי יקר במדבר לג, ב

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

גדר ברכת הלבנה

שאלה: פעם בחודש כאשר אנו יוצאים מבית הכנסת במוצאי שבת כדי לברך את 'ברכת הלבנה' יש חילוקי דעות בקהל האם צריך להקפיד לעמוד לצד מזרח בשעת הברכה, או שניתן ואולי אף צריך לעמוד דווקא אל מול הלבנה שעל חידושה אנו מברכים.

מה ההלכה בנושא זה?

תשובה: כדי לענות על שאלה זו יש לברר האם ברכת הלבנה הרי היא כעוד ברכה מסדרת הברכות של ברכות השבח וההודאה על מעשה בראשית כמו ברכת הימים ההרים והגבעות, או שיש בה נופך מיוחד המבדיל אותה משאר ברכות הללו.

ואילו נאמר שהרי זו כשאר ברכות השבח וההודאה, הרי שאין טעם לכוון לעמוד לצד מזרח, שהרי לא שמענו ולא ראינו שמי שמברך ברכת 'עושה מעשה בראשית' על הימים ההרים והגבעות, צריך לעמוד לצד מזרח, שהרי אין ברכה זו מעמד של תפילה כעומד לפני המלך, וכמו בשאר ברכות הנהנין והמצוות שאין צריך ליישר רגליו ופניו לצד מזרח בשעת אמירת הברכה.

אך אם נאמר שיש בברכה זו נופך מיוחד המייחד אותה משאר ברכות השבח וההודאה, נצטרך לברר, האם משום ייחוד זה אכן צריך מברך ברכה זו לעמוד לצד מזרח.

האם ראיית הלבנה מאפשרת לברך או מחייבת לברך

והנה כדי לברר שאלה זו יש לחקור האם יש חובה לברך ברכה זו פעם בחודש או שברכה זו אין היא חובה אלא רשות, וכל זמן שאדם לא ראה את הלבנה אין עליו חובה לחפש ולחזר אחריה כדי לברך על חידושה וכמו שאר ברכות השבח על מעשה בראשית שאין חובה לנסוע פעם בשלושים יום אל הים כדי לברך זו[א].

ובמילים אחרות: האם ראיית הלבנה היא המחייבת ברכה זו וכל זמן שלא ראה אין חייב בברכה זו, או שאין הראייה מחייבת ברכה זו אלא עצם המציאות שהלבנה נמצאת בימים אלו בחידושה היא המחייבת לחזר אחר הלבנה כדי לברך עליה ואין הראייה אלא מאפשרת את אמירת הברכה[ב].

ויש להביא ראיה שאין ברכה זו כשאר ברכות הראייה, שהרי בשאר ברכות הראייה אם רואה את הים למשל ולא בירך בשעת הראייה שוב לא יוכל לברך עליו גם בראייה השנייה[ג] (עד שיעברו שלושים יום ללא ראיית הים) אך בברכת הלבנה לא שמענו שצריכים אנו לברך מיד בהזדמנות הראשונה שראינו את הלבנה, אלא אדרבה פעמים רבות אנו רואים את הלבנה באמצע השבוע, וממתינים מלברך עליה עד מוצאי שבת.

ומעתה מוכח לכאורה שראיית הלבנה אינה המחייבת לברך (שאם כן היה צריך לברך מיד בראייה הראשונה) אלא רק מאפשרת את הברכה ושונה היא ברכה זו משאר ברכות הראייה[ד].

ובאמת גם מעצם מיקומה של ברכה זו בגמרא ובשולחן ערוך ניתן ללמוד על ייחודה של ברכה זו, שהרי אין ברכה זו מופיעה בגמרא בפרק הרואה במסכת ברכות כשאר הברכות, אלא קבעה לעצמה מקום מיוחד במסכת סנהדרין[ה], וכן מרן השולחן ערוך לא סידרה עם שאר ברכות השבח וההודאה בין סימן רי"ח לסימן ר"ל (חלק אורח חיים) אלא בסימן תכ"ו ביחד עם הלכות ראש חודש.

אך בתלמוד ירושלמי ברכה זו סודרה ונשנתה ביחד עם שאר ברכות הראייה במסכת ברכות וכן הוא ברמב"ם[ו].

ברכת הלבנה כמעמד קידוש החודש והקבלת פני שכינה

ואם אכן נכון הדבר שברכה זו קובעת מקום לעצמה ונבדלת היא משאר ברכות הראייה יש לברר מה מייחד ברכה זו ויש בזה ב' דרכים:

א. מבואר בגמ' במסכת סנהדרין[ז] שבברכה זו אנו מקבלים פני שכינה, ואם כן ברור שיש ייחודיות בברכה זו משאר ברכות הראייה.

ב. יש מי שכתב[ח] שברכה זו מסונפת ושייכת למעמד קידוש החודש, וכמו שמבואר דבר זה במדרש עיין בהערה[ט].

ויותר נראה כי אין כאן ב' דרכים שונות בביאור ייחודה של ברכה זו, אלא שני הדרכים דרך אחת היא וכך מוכח מהגמרא במסכת סנהדרין הנ"ל שלמדה הלכה זו שהמברך על החודש בזמנו הרי הוא כאילו מקבל פני שכינה על ידי גזירה שווה 'זה זה' שבברכת לבנה נאמר 'החדש הזה לכם' ונאמר 'זה אלי ואנוהו' - ולכאורה מה השייכות בין הפסוק 'החדש הזה לכם' המדבר על מצוות קידוש החודש לברכת הלבנה? ובפשטות הייתי לומד שאלו שני עניינים נפרדים, יש מצווה מהתורה לקדש את החודש כאשר הלבנה נולדת ויש מצווה נפרדת והיא מדברי חכמים לברך על חידוש הלבנה כל זמן שהיא מתחדשת, ומה השייכות בין הנידונים?

ועל כרחך מוכח שברכת הלבנה שייכת למעמד קידוש החודש, ומשום כך יש בברכה זו מעין מעמד של הקבלת פני שכינה שהרי הגזירה שווה היא מהפסוק המדבר על מצוות קידוש החודש.

ומעתה נראה לומר שיש בברכה זו שני דינים, דין אחד כשאר ברכות הראייה לברך על מעשה בראשית (ובזה מדויק לתאר ברכה זו כ'ברכת הלבנה' וכנוהג בני ספרד) ודין נוסף שהוא מדין קידוש החודש והריהו כהקבלת פני השכינה (ולפי גדר זה מדויק לתאר ברכה זו כ'קידוש לבנה' כנוהג בני אשכנז).

שני חלקים שונים בנוסח הברכה המתאימים לשני הדינים בברכה זו

והנה בגמרא מבואר שבתחילה היה הווא אמינא שברכת הלבנה היא רק 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם מחדש חדשים',

ובמסקנה התחדש כל הנוסח הארוך 'אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם וכולי' ולפי המתבאר יש לומר ש'מחדש חדשים' הוא על מולד הלבנה וקידוש החודש התלוי בו, ואילו שאר הנוסח הוא על מעשה בראשית בכללו ולאו דווקא על הלבנה, וכל חלק בשקלא וטריא של הגמרא הוא כנגד דין אחר מדיני וגדרי ברכה זו (ועיין לקמן הנפקא מינה בזה לעניין חיוב נשים בברכה זו).

ומעתה מאחר ויש בברכת הלבנה מעמד של הקבלת פני שכינה יש אולי מקום להבין מדוע יש שהקפידו לעמוד לצד מזרח בעת ברכה זו כעומד לפני המלך וכתפילת שמונה עשרה ועיין עוד בהערה[ו].

מהו הזמן והמועד המחייב לברך ברכה זו

ולהשלמת העניין נוסיף חקירה נוספת שראיתי בעניין ברכה זו, והיא מהו הזמן המחייב ברכה זו, האם עצם המולד וחידוש הלבנה הוא המחייב לברך ברכה זו אלא שניתן לברך ברכה זו עד אמצע החודש, או שכל הימים עד אמצע החודש הם הזמן המחייב ברכה זו, ונפקא מינה לגר שהתגייר לאחר המולד אך קודם אמצע החודש האם חייב לברך ברכה זו[יא].

ונראה על פי המתבאר שמצד הגדר של קידוש החודש, המולד הוא המחייב ברכה זו, אך מצד הגדר של ברכה על מעשה בראשית כשאר ברכות, יש לומר שאין זה תלוי דווקא במולד הלבנה אלא כל זמן שהלבנה מתחדשת.

ואם כן גר שנתגייר בין זמן המולד לאמצע החודש יוכל לברך ברכה זו רק מדין ברכה כשאר ברכות ראייה על מעשה בראשית, ולא יהיה בזה הגדר המיוחד של קידוש החודש והמעמד המיוחד של הקבלת פני השכינה.

האם ברכת הלבנה היא ברכה שהזמן גרמא

ומעתה נראה לבאר דבר נוסף שהנה בגמרא בסנהדרין שם לאחר שהבינה הגמרא (בהווא אמינא) שהברכה היא רק 'מחדש חדשים' אמר רב אשי שברכה זו גם נשי דידן מברכות (גם נשים מברכות ברכה זו) ולכן הביאה הגמרא גם את שאר נוסח הברכה, והנה כידוע כתב המגן אברהם[יב] שנשים לא נוהגות לברך ברכה זו, ומה שמשמע בגמרא שגם נשים מברכות ברכה זו ('הני נשי דידן נמי מברכי') לישנא בעלמא נקט (אין זה אלא שיגרת לשון) אך בספר כף החיים[יג] כתב שמאחר ובש"ס משמע שנשים מברכות ברכה זו יש לה לשמוע הברכה מאחרים ולכוון לצאת או לומר רק 'ברוך מחדש חדשים' עיין שם[יד].

ולאמור לעיל נראה לפרש שהנה נחלקו המגן אברהם והחכמת שלמה האם ברכה זו היא בגדר מצווה דרבנן שהזמן גרמא או לא, שדעת המגן אברהם שם שהיא הזמן גרמא מאחר ויש לברכה זו זמן מסוים, ואילו דעת החכמת שלמה[טו] שמאחר ואי אפשר לברך אלא רק בזמן שהלבנה מתחדשת, וכל זמן שהיא מתחדשת אכן ניתן לברך עליה, אין זה מוגדר כמצווה שהזמן גרמא, שאין זה אלא במצווה שמצד המציאות ניתן לברכה בכל יום ויום ובאו חכמים וקבעו זמן מסוים לברכה זו.

ולפי המתבאר נראה לומר שמצד הברכה על מעשה בראשית, נראה שאכן היה ניתן לברך ברכה זו כל החודש, שהרי מעשה בראשית של הלבנה והשחקים וכל צבאם קיים כל החודש, ומאחר ובכל זאת קבעו לזה חכמים הרי זה נחשב כברכה שהזמן גרמא, אך מצד קידוש החודש וחידוש הלבנה אכן לא ניתן לברך ברכה זו אלא בזמן המולד וחידושו ומשום כך אין זה נחשב ברכה שהזמן גורם אותה, ולכן על החלק של הברכה 'ברוך מחדש חדשים' אמר רב אשי שחלק זה גם נשים יכולות לברך, אך על החלק הנוסף שהוא על מעשה בראשית אין הנשים יכולות לברך[טז] (ועיין עוד בעניין זה במש"כ בחלק א' סימן מ"ו).

א - כמבואר בחידושי הרמב"ן למסכת ברכות דף נ"א עמוד ב'.
ב - ראה חקירה זו בספר 'מנחת אשר' לשמות סימן ט"ו אות ד'.
ג - עיין ביאור הלכה לסימן ריי"ח סעיף א' ד"ה 'במקום הזה'.
ד - כן הביא ראיה זו בספר 'מנחת אשר' שם ועיין שם עוד מה שכתב בזה, ובשו"ת תשובות והנהגות כרך ב' סימן ר"ח הביא מכתבי יד של תלמידי הגר"ח מוולזין זצ"ל שהגר"ח ובעל השאגת אריה אכן נקטו שיש להימנע מלראות את הלבנה עד שעה שמברך עליה, ואם ראה קודם לכן התחייב מיד לברך עליה, אולם הגר"מ שטרנבוך שליט"א כתב על כך שדבריהם חידוש ולא מצא דבר זה מבואר בפוסקים.
ה - דף מ"ב עמוד א'.
ו - פרק י' מהלכות ברכות הלכה ט"ז (והנה הרמב"ם סידר את ברכת הקשת וברכת הלבנה באותה הלכה, ושמא יש לבאר זאת מאחר וגם הקשת וגם הלבנה אין בהם סימן טוב שהלבנה נפגמה עקב חטא אדם הראשון [עיין מש"כ בחלק א' סימן מ"ו] ועיין במשנה ברורה סימן תכ"ו ס"ק י"ג בשם השל"ה שקודם הברכה רואה את הלבנה פעם אחת ואח"כ אסור להסתכל בה, וגם על הקשת נאמר בגמ' חגיגה דף ט"ז ומובא בשו"ע סימן רכ"ט סעיף א' שאין להסתכל בה והופעתה היא סימן לא טוב).
ז - דף מ"ב עמוד א'.
ח - כן כתב בספר דרך פקודיך לבעל הבני יששכר.
ט - מדרש שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה טו: 'הרואה את הלבנה היאך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש, יש מן רבנן אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהם אומרים ברוך מקדש חדשים, ויש מהם אומרים מקדש ישראל שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום...' ע"כ.
י - הנה בגמ' בסנהדרין שם מבואר שצריך לעמוד בשעת ברכת הלבנה מאחר ויש בזה מעמד של הקבלת פני שכינה ובטור סימן תכ"ו ובשו"ע שם כתבו שיש ליישר רגליו בזמן הברכה, וכתב הבן איש חי שנה שנייה פרשת ויקרא אות כ"ג שיעמוד בשעת הברכה כמו בשעת תפילת שמונה עשרה, ובספר יסוד ושורש העבודה (שער תשיעי פרק א' עניין קידוש לבנה) הוסיף שיש לעמוד לצד מזרח.
אך האמת תנחה דרכה שפשטות לשון הטור והשו"ע שכתבו 'ותולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ואומר...' (זו לשון הטור ודומה זה לשון השולחן ערוך סימן תכ"ו סעיף ב') משמע שעומד כנגד הלבנה ולא לצד מזרח, וכן לכאורה משמע מעצם אמירת הפסוק 'כשם שאני רוקד כנגדך וכו' שרוקד אל מול הלבנה, וכנראה שאע"פ שצריך לעמוד וליישר רגליו משום כהקבלת פני שכינה מכל מקום לא למדו שצריך לעמוד לצד מזרח, וייתכן שהדבר תלוי במחלוקת נוספת האם להביט בלבנה כל זמן הברכה או רק פעם אחת בתחילתה ולאחר מכן לא להביט בה, עין בזה במשנה ברורה שם ס"ק י"ג.
ואולי יש הנוהגים כך משום שלא יראה כמתפלל ללבנה ח"ו, שאחר שברכה זו ארוכה ומוסיפים פסוקים לאחר מכן הרי היא נראית כמו תפילה, משא"כ בשאר ברכות השבח שהן ברכות קצרות ואינו נראה כעומד ומתפלל, ועיין עוד בשו"ת לבושי מרדכי או"ח תנינא סימן קי"ז (אך לפי זה העיקר שלא יעמוד כנגד הלבנה ואין צריך לעמוד לצד מזרח דווקא).
יא - עיין בספר 'שביבי אש' על התורה פרשת בא, ובשו"ת תשובות והנהגות כרך ג' סימן קי"ב.
יב - ריש סימן תכ"ו.
יג - סימן תכ"ו אות א'.
יד - וכן איתא במאירי לסנהדרין שם שנשים יכולות לברך את הנוסח הקצר ברוך מחדש חדשים.
טו - הגהות חכמת שלמה על השו"ע או"ח סימן תכ"ו.
טז - ומדוייק מה שבגמ' הביאו בתחילה את הנוסח 'מחדש חדשים' מאחר וקודם לכן נאמר שם בגמ' שכל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה וזה שייך רק בחלק של קידוש החודש וכמתבאר לעיל, ועיין בשו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן קצ"ג שפירש מהלך הגמ' כנ"ל.

האם מכת ארבה היתה בארץ גושן

/ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך"

בפרשתנו כתוב, ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים. (שמות י', י"ד)

ויש להקשות על לשון הפסוק דלכאורה זהו כפל לשון שלא לצורך, דכתיב "על כל ארץ מצרים", ושוב כתיב "וינח בכל גבול מצרים", ?

א והנה בספר "כמוצא שלל רב", (על הגדה של פסח, עמוד רל"ב) כתב ליישב, וז"ל: ביאר הגאון רבי אברהם ליכטנשטיין מפרושניץ, בעל "כנפי נשרים" (ווארשא תרמ"א) שכל המכות לא פגעו בארץ גושן, משום ששם היו בני ישראל, ורק מכת ארבה היתה בארץ גושן, וזאת משום שבני ישראל כבר היו קרובים לצאת ממצרים, וכדי שלא יישארו כל התבואות שזרעו שם למצרים, שלח הקב"ה את הארבה גם לגושן, ואכל את התבואות והפירות, כדי שלא ישאר מאומה למצרים. וזו כוונת הפסוק: "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים", וגם "וינח בכל גבול מצרים", דהיינו גם בארץ גושן. (עכ"ל)

ב לענ"ד נראה ליישב בס"ד ע"פ מש"כ שם הרמב"ן, וז"ל: "ואחריו לא יהיה כן", וכו', וכתב רש"י ואותו שהיה בימי יואל שנאמר בו כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו שהיה גדול משל משה, אותו של יואל היה על ידי מינים הרבה, שהיו יחד ארבה וחסיל וילק וגזם, אבל של משה שלא היה אלא מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה, וקשה עלי מאמר הרב שהרי כתוב "ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה" (תהלים ע"ח, מ"ו), וכתיב אחר "אמר ויבוא ארבה וילק ואין מספר" (שם, ק"ה, ל"ד), וכו', אבל בכל גבול מצרים נמשך לפניו לא היה כן ארבה כמוהו, ואחריו לא יהיה כן, שם, עכ"ל.

ולפ"ז מתורץ הכפל לשון, דכתיב "על כל ארץ מצרים", ושוב כתיב, "וינח בכל גבול מצרים", משום שמה דכתיב "וינח בכל גבול מצרים", זהו להמשך דכתיב כאן בפסוק "כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמוהו, ואחריו לא יהיה כן". להורות שרק במצרים לא היה ארבה כזה, ודו"ק היטב.

ג בספר "מרי"ח ניחוח" לידידי הגאון רבי יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א, עה"ת תירץ עפ"י מש"כ בקיצור האלשיך, וז"ל: "ויעל הארבה" מעצמו "על כל ארץ מצרים", ולהורות שזה הוא דרך השגחה מהשי"ת אמר הכתוב "וינח בכל גבול מצרים", ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה ולא יותר, כמאמרם ז"ל (שמו"ר פי"ג ד') שעל ידי הארבה נתוודע איזה גבול מצרים, ואיזה גבול כוש, וזה שנאמר (ישעיה כ"ו, ט') "כאשר משפטיך לארץ צדקו למדו יושבי תבל". (עכ"ל).

ועפ"י דברי האלשיך הקדוש יש לומר שאינו כפל לשון, שבתחילה אמר "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים", והיינו שבא מכת ארבה בארץ מצרים, ולאחר מכן אמר שעוד פעולה הייתה לארבה שגבל את גבול מצרים וגבול כוש, דעל ידי הארבה שהיה רק במצרים, ידעו מהו גבול כוש, ומהו גבול מצרים, וזהו "וינח בכל גבול מצרים", ונראה לומר בזה שבתוך מכת ארבה, חוץ ממה שכילה הארבה את התבואה, היתה מכה נוספת, והיא שגבל את גבול ארץ מצרים וגבול כוש, שכנראה היה וויכוח בין כוש למצרים מה גבולם, ועתה שבא הארבה ולא עבר את גבול ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, ידעו כולם מהו גבול ארץ מצרים, והפסידה מצרים חלקי ארץ שהיה לה ויכוח עליהם עם בני כוש.

ד עוד תירץ בעל ה"מרי"ח ניחוח" שליט"א, עפ"י מה שכתב ה"שפתי כהן", וז"ל: "וינח בכל גבול מצרים", שנחו על הארץ, ומריבויים נחו זה על זה עד שגבהו והחשיכו את עין הארץ, ולא הלכו ממקום למקום אלא "בכל גבול מצרים", ומריבויים לא היה מכילם גבול מצרים, והיו נחים זה על זה, בערך זה לא היה ולא יהיה, כי אותו שהיה בימי יואל היו הולכים ממקום למקום, שנאמר (יואל ב', ט') "בעיר ישוקו בחומה ירוצון", אבל אלו אין להם רשות לילך חוץ לתחום, ולא לארץ גושן, והיו ריבוי רב, אם כן היו מוכרחים להיות זה על זה. עכ"ל.

ועפ"י דבריו יש לתרץ שאין כאן כפל לשון, דבתחילה אמר "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים", והיינו שבא ארבה לארץ מצרים, ולאחר מכן שהיה ריבוי גדול של ארבה, אמר שאת גבול מצרים לא עברו, אלא היו מגביהים זה על זה עד שכיסו את עין הארץ, ולא עברו את גבול מצרים, וזהו "וינח בכל גבול מצרים".

[ולפי זה קשה מה שהובא לעיל בתירוץ א', משם ספר כנפי נשרים, שפירש שגבול מצרים הכוונה שעברו את גבול מצרים, והלכו לארץ גושן, וכאן מפורש שלא עברו את גבול מצרים, ולא הלכו לארץ גושן. וצ"ע האם היתה מכת ארבה בארץ גושן, או לא].

ה עוד תירץ בעל ה"מרי"ח ניחוח" שליט"א, לפרש את כפילות הלשון, דהנה בתחילה כתוב "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים", וידוע ש"כל" הוא רמז לספירת היסוד שמנו בא כל השפע, והמצריים שהיו כופרים בטובת יוסף שהיה מפרנס לכל מצרים, ומידתו מידת היסוד, על כן נאמר בתחילה "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים", שנפגע בארץ מצרים כל מידת השפע שלהם, וכילה הארבה את התבואה. ולאחר מכן כתוב "וינח בכל גבול מצרים", וידוע שמילת "בכל" רומזת לספירת המלכות, והיינו ע"י הארבה נפגעה מידת מלכותם, וכמו שהבאנו לעיל [אות ג'] שע"י הארבה נודע מה הגבול של מצרים, ומה הגבול של כוש, וע"י נפגעה מידת מלכותם, דעכשיו אינם שולטים בשטחים, כמו שהיו שולטים מקודם למכת ארבה, וידוע דספירת המלכות עניין גבול עפ"י דין. וד"ל. עכ"ל.

סיפור לשבת

צרוע ומוכה שחין

סיפור נורא שהתרחש אשתקד והסעיר את העיר אשדוד יצ"ו, ושמענו מפי ידידינו הרה"ג ר' מאיר אקער שליט"א יו"ר ארגון "בנינו". ר' מאיר שמעו מבעל המעשה, וכך היו דבריו:

לאחרונה נסעתי לעיר אשדוד להשתתף בשמחת בר מצוה של יתום אחד מחניכי המוסד "בנינו", הגעתי לשמחת הבר מצוה והשתתפתי בה, והנני רואה יהודי בשנות החמישים לחייו שמסתובב בשמחה ממש כבעל השמחה, מכבד ומקבל פני האורחים ומחלק הכיבוד, וכאחד שמכיר המשפחה ובקשר אתם כל הזמן, לא הכרתי את האיש ורציתי לדעת מי הוא האיש הזה שכ"כ קרוב לשמחה וטורח כל הזמן שהכל יהיה על צד היותר טוב.

ניגשתי לתלמידי היקר חתן הבר מצוה ושאלתיו למהותו של איש זה, האם הוא דוד שלו או קרוב משפחה, לשמוע שאלתי ענה לי החתן בתהרגשות:

אה, יהודי זה, הוא ידיד קרוב מאד לאבי ז"ל, ואני מציע לך שתיגש אליו, יש לו סיפור נפלא ונורא לספר על הקשר לאבי ז"ל, גש נא אליו ובקש לו שיספר לך כל הענין. כך עשיתי, ניגשתי אל האיש, ואמר לי שעכשיו הוא עסוק מאד לכבד אורחי השמחה, ואי"ה כשאתפנה אספר לך כל הענין.

בסוף השמחה, כאשר סוף סוף התפנה ה'בעל שמחה', התחיל לספר הסיפור כדלהלן, אשר ממש תסמרנה סערות ראשי לשמע הדברים:

"אני הייתי להבלחט"א ידיד לאבי החתן דנן, והיינו יושבים ביחד בביהמ"ד בתפלות שבת קודש, וכיהודים יראי שמים נזהרנו שלא לדבר בעת התפלה כפסק השו"ע, אך בעת שירת 'לכה דודי' היינו יושבים בכל שבוע ומדברים על דא ועל הא, והורינו היתר לעצמנו שע"ז לא נפסק בשו"ע שאסור ואינו בגדר 'מדבר בעת התפלה'.

חלפו ועברו הימים, ולצערי נחלה ידידי ז"ל, ומצבו התדרדר, עד של"ע נתבקש לישיבה של מעלה.

ויהי כעבור זמן מפטירתו, ובלילה אחת נתגלה לי בחלומי, והנה אני רואה איך שידיו ופניו מלא בצרעת ושחין באופן נורא ומבהיל, נזדעזעתי מאד לראותו בכך, ושאלתיו בחלום על מה ולמה הגיע לך כזאת?!

בשברון לב סיפר לי: כל זה הגיע לי על זה שהייתי מדבר עמך בעת שירת 'לכה דודי' בבית המדרש, וכעת כיון שאני כ"כ צרוע ומוכה שחין איני יכול להגיע למקומי ולהיכנס לשום היכל, וכך אני נע ונד בעולמות"... ככה דיבר אלי האיש, וברוב תחנונים ביקש ממני שאעשה ככל יכולתי לטובת נשמתו.

ויהי בבוקר ותפעם רוחי למראה החלום, ושבתי והעליתי מחשבות לטכס עצה מה הנני יכול לעשות לטובת נשמת ידידי ז"ל שיבוא על תיקונו ומקומו, והחלטתי שמשבוע זה ואילך, אסתובב בכל שבת בבתי המדרשות שבעירי לעורר את אחב"י על גודל איסור שיחה בביהמ"ד בשעת התפלה, וכן אספר להם על חלומי, ויהא זה לזכות ולעילוי נשמתו של ידידי ז"ל.

ואכן כך עשיתי, ומאז התחלתי לכתת רגלי בכל שבת לביהמ"ד אחר בכל קצוות העיר לעורר את מתפללי ביהמ"ד, אך בלבי ייחלתי וציפיתי לראות אות וסימן מן השמים האם אכן הנני עוזר בטרחתי לטובת ידידי ז"ל, ועבר זמן רב ועדיין לא ראיתי שום סימן מעין זה.

כעבור תקופה כחצי שנה שהתחלתי בפעולות הללו ברוב טרחה ויגיעה, והנה בלילה א' רואה אנכי את ידידי והנה פניו זוהרות באור יקרות, ואין שום סימן מכל הצרעת והשחין שראיתיו בחלום הראשון, ובחלום השני ידידי מודה לי על כל מה שעשיתי למענו ומבשר לי שב"ה כבר הגיע למקום מנוחתו בזכות כל פעולותיי לעורר יהודים על האיסור החמור שלא לדבר בעת התפלה.

שביבים / שאול שיף

12 עובדות מרתקות על יוכבד, אימו של משה רבנו

הרב מנחם פוזנר / אתר בית חב"ד

1. היא הבת של לוי

סיפור חייו של משה רבינו נפתח לפני במילים "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי" בהמשך הפסוקים מתברר שהאיש הוא עמרם, נכדו של לוי בן יעקב, והאישה שלקח (כלומר שאיתה התחתן) היא דודתו - אחותו של אביו, קהת - ובתו של לוי.

2. אחת משתי נכדות יעקב אבינו

התורה מתייחסת באופן מפורש לקיומן של שתי נכדות בלבד ליעקב אבינו, אחת מהן היא יוכבד בת לוי. הנכדה השנייה היא שרח, בת אשר.

3. היא נולדה על הגבול, בכניסה למצרים

יוכבד הייתה הנכדה הצעירה של יעקב. המקרא מציין את העובדה שהיא הנכדה היחידה שנולדה לאחר שיעקב ומשפחתו עזבו את ארץ כנען ועברו להתגורר במצרים. מצד שני, כשסופרים את שמות הצאצאים של יעקב אבינו שירדו אתו למצרים ומשווים את הסכום המתקבל למספר הנפשות שבו התורה נוקבת, מגלים שיש מישהו נוסף שנספר בין היורדים אבל לא מופיע ברשימה הזו בשמו. חז"ל מסבירים שזוהי יוכבד בת לוי שהייתה בבטן אימה בזמן המסע למצרים ונולדה על הגבול, "בין החומות" בכניסה למצרים.

4. פירוש השם יוכבד: כְּבוֹד אלוקים

תחילת השם, "יו", הוא חלק משם ה' המפורש (המורכב מארבעת האותיות: י, ה, ו, ה) ומהווה צורת שילוב נפוצה של שם ה' בשמות אנשים (כמו בשמות: יונתן, יוחנן, יותם, ועוד). המשך השם "כבד" הוא מלשון כבוד. אם כך, משמעות השם יוכבד היא: ה' הנכבד.

זה לא סתם. המדרש מספר כי נקראה בשם זה מפני שפניה היו מאירים ודומים לזיו הכבוד של ה'!

5. אמא של שלושה נביאים

עמרם ויוכבד הביאו לעולם שלושה ילדים: מרים אהרן ומשה.

שלושתם היו נביאים גדולים ובנוסף לכך נחשבים שלושתם ל"פרנסי האומה" שבזכות צדיקותם המיוחדת זכה כל העם לניסים ונפלאות שליוו אותו לאורך כל 04 שנות הנדודים במדבר: ה"מן" נשלח משמים בזכות משה רבינו; "ענני הכבוד" הקיפו את מחנה עם ישראל וגוננו עליו בזכות אהרן הכהן; ו"באר המים" הפלאית בזכותה של מרים.

6. זוהי שפרה, המיילדת

התורה מספרת על שִׁפְרָה ופּוּעָה, צמד "המיילדות העבריות" האמיצות שסירבו לפקודת פרעה להרוג את התינוקות הזכרים, הן לא רק יילדו את הנשים אלא גם ניהלו תינוקייה ענקית במחתרת שהצילה את כל התינוקות הזכרים של עם ישראל.

לפי המסורת, שפרה היא לא אחרת מאשר יוכבד ופועה מזוהה עם מרים בְּתה או אלישבע כלתה.

מדוע קיבלה את הכינוי "שפרה"? לפי פירוש אחד, משמעות השם היא "המשפרת" כלומר זו שמשפרת ומטפחת את התינוקות. פירוש נוסף של השם הוא מלשון פריון: "שָׁפְרוּ ורבו ישראל בימיה", כלומר שבזכות פועלה ישראל זכה לריבוי וגידול דמוגרפי עצום.

7. היא התגרשה והתחתנה בשנית

בעקבות הגזירה הקשה של פרעה להרוג את כל היילודים הזכרים, החליטו יוכבד ועמרם, אז הורים למרים ואהרון, להתגרש, במקום להביא ילדים לעולם שבו ירצחו אותם כתינוקות.

מרים, שהייתה אז ילדה צעירה, הבינה שהגירושין של הוריה ישמשו דוגמה לאחרים ויגרמו לעצירת הילודה בכל עם ישראל, ושכנעה אותם להינשא מחדש זו לזה. זה עבד ובזכות זאת נולד משה רבנו...

8. היא ילדה בן בגיל 130!!

הנישואים מחדש של עמרם ויוכבד התרחשו כאשר יוכבד הייתה בת 130. למרות זאת, הפסוק מתאר אותה בתור "בת לוי". רבי יהודה מסביר שבאותו שלב היא זכתה באורח נסי להתחדשות גופנית ונראתה כמו נערה צעירה.

9. היא ילדה ללא כאבים

יוכבד הייתה בין הצדיקים הבודדים שלא דבק בהם הרוע שנוצר מחטאם של אדם וחוה. ככזו, היא ילדה את משה רבנו בקלות, ללא כאבים וצער לידה.

10. האמא שגילתה תושייה

כאשר משה רבינו נולדה החביאה אותו יוכבד בתוך הבית במשך שלושה חודשים. כשההסתרות בבית הפכה לבלתי אפשרית היא הניחה אותו בתוך תיבת עץ קטנה שאותה אטמה מפני חדירת מים ואותה הניחה על שפת הנילוס בתקווה שיינצל מהמוות האורב לו ברחובות מצרים.

התינוק התגלה על ידי בתיה, בתו של פרעה, ובזכות היצירתיות שגילתה מרים, שהשגיחה עליו מרחוק, התינוק הקט נמסר ליוכבד לצורך גידול והנקה מבלי לדעת שהיא אימו האמיתית...

11. דמות של תקופות ודורות

יוכבד ועמרם חיו חיים ארוכים במיוחד. יוכבד חוותה את כל שנות השהות של עם ישראל במצרים. היא נולדה, כאמור, מיד בכניסת משפחת יעקב למצרים והמשיכה לחיות גם אחרי מיתת מרים בתה, לפחות עד השנים האחרונות במדבר, לאחר היציאה ממצרים.

מדובר בתופעה נדירה במיוחד אבל מעניין לציין כי היא משותפת גם לגבי בת דודתה המפורסמת (ואולי היחידה) שרח בת אשר, שנולדה לפניה וכנראה נפטרה אחריה, לאחר הכניסה לארץ.

12. יש לה היכל משלה בגן-עדן

בספר הזהר הקדוש מסופר על ארבע היכלות בגן-עדן השייכות לארבע צדיקות: בתיה בת פרעה, שרח בת אשר, יוכבד, ודבורה הנביאה.

"בהיכלה של יוכבד", כך מתאר הזהר, "נמצאות יחד עימה כמה

אלפים ורבבות נשים, ושלוש פעמים בכל יום היא מודה ומשבחת לריבון העולמים, יחד עם כל הנשים שאיתה, וכל צדיקי גן-עדן מקשיבים לנעימות קולה וכמה מלאכים קדושים מודים ומשבחים יחד עימה לשם הקדוש"...

תזכורת נצח

בספר "בנתיבות המגיד" מופיע הסיפור הבא, מפי הרב מרדכי שוואב, משגיח בישיבת בית שרגא במונסי, ניו יורק, המראה עד כמה מאמצי ההורים בהקניית חינוך טהור מבלי לחסוך בטרחה ובזמן, מותירים על בניהם רושם בל ימחה, המלווה אותם גם כעבור שנים ארוכות.

ר' זבולון היה יהודי אמיד יוצא גרמניה, אשר התגורר בלוצרן שבשוויץ, והיה מוכר היטב לרב שוואב.

עיסוקו של ר' זבולון היה בתחום החייטות, כאשר הגיע בנו דניאל לגיל שבע-עשרה הצטרף אף הוא לעסק המשפחתי. דניאל היה בחור מוכשר ובעל יוזמה, ותוך זמן קצר התקדם בעבודתו וקיבל תפקיד אחראי ביותר. במרוצת השנים החל דניאל לערוך מסעות עסקיים עבור אביו. היו אלו בדרך כלל נסיעות בנות יום אחד ולרוב הצליח דניאל לשוב הביתה עוד באותו ערב. באחד הימים ביקש ממנו אביו לנסוע ללוקרנו, עיר קטנה בחלקה האיטלקי של שויצריה, כדי לחתום עסקה חשובה. הנסיעה עצמה אמורה הייתה להימשך למעלה מחמש שעות, והתוכנית הייתה שדניאל ישהה בלוקרנו במשך שבוע ימים.

למחרת צאתו של דניאל לדרכו הזדמן אביו להיכנס בשעת בוקר לחדרו של הבן, והנה הבחין בטליתו שנותרה על המדף. (על פי מנהג יוצאי גרמניה מתעטפים בטלית גם הבחורים הרווקים, יש אשר נוהגים כך אפילו מתחת לגיל בר מצוה, בתפילתם מידי בוקר.(עיין אור חיים סימן ח', סעיף ב'. משנה ברורה ס"ק ד').

ר' זבולון שם לב כי בנו נטל עמו את התפילין אך השאיר את הטלית. האם עשה זאת דניאל במכוון או לא? - זאת לא ידע האב. מצד אחד, יתכן שדניאל היה כל כך עסוק באריזת המזוודה ובארגון הסחורה עד כי לא שם לב לטלית, אך מאידך גיסא הרי זכר לקחת את התפילין, כך שאולי בכל זאת השאיר בכוונה את הטלית בבית מפני שייחס משמעות מועטה למנהג זה המקובל רק בין יוצאי גרמניה ועדות המזרח, בעוד כלל ישראל אינם נוהגים כך. ר' זבולון דאג לכך שמישהו אחר יטפל בענייני העסק ומיהר לעלות לרכבת כשהוא עושה את אותו המסע בן חמש השעות שעשה בנו דניאל יום קודם לכן. הוא הגיע למלון בו התאכסן הבן, והקיש בדלת חדרו. דניאל נבהל לראות את אביו ושאלו בחלחלה: אבא, הכל בסדר בבית?" "כן, בני, הכול כשורה", השיב האב. "באתי לכאן כי מסתבר ששכחת משהו. התוכל לזכור מה שכחת בבית?" שאל. "לא, אינני זוכר", גמגם הבן. הוא לא יכול היה לתאר לעצמו על שום מה יצא אביו למסע ארוך ומתיש זה, "האם שכחתי משהו מבין המסמכים החשובים, או אולי דוגמאות של בדים?". ניסה את כוחו. "לא, לגמרי לא", השיב האב, "אני חושב ששכחת את הטלית שלך!" דניאל נבוך. אכן, הוא לא לקח עמו את הטלית, "קשה לי להאמין שיצאת לנסיעה ארוכה זו רק כדי להביא לי את הטלית שלי" אמר בהשתאות. האב מסר לבנו את הטלית, נפרד ממנו לשלום וחזר מיד לתחנת הרכבת כדי לשוב לביתו בלוצרן. כעבור שנים סיפר הרב שואב את הסיפור המיוחד הזה למשגיח בישיבת קמניץ, רבי נפתלי זאב ליבוביץ', גיסו של רבי ברוך בער ליבוביץ', כאשר סיים לספר את הדברים, הוסיף הרב שוואב: "האם אין זה יוצא מגדר הרגיל שאדם יצא למסע כזה אך ורק בגלל טלית?" "טעות בידך", השיב המשגיח. "ר' זבולון לא יצא למסע בגלל הטלית. הוא יצא למסע למען הדורות! מעתה לא ישכח איש מצאצאיו את הטלית ואת מנהגה".

בשולי הסיפור הוסיף הכותב:

"בעודי מסיים את איסוף החומר לסיפור זה, זכית לפגוש אחד מנכדיו של ר' דניאל, המכהן כיום כמשגיח בישיבה חשובה. "איני יודע אם מה שבדעתי לומר לך כעת שייך לעניין", אמר, "אבל לפני מספר שנים שב סבי מביקור בארץ ישראל, ובאמתחתו מתנות לנכדיו. הוא קנה מתנה זהה לכל אחד מן הנכדים, תוכל לשער מה הייתה מתנתו... כן, צדקת, הוא קנה לכל אחד מהם טלית!" יזכו כל ההורים הזורעים בדמעה לקצור ברינה ולראות ברכה והצלחה בילדיהם ובנכדיהם!

(מתוך ומתוק האור)

"תרימו את תרומת הדשן"...

בבעלזא מספרים נפלאות על הרה"ק רבי אלימלך רובין מיברוב זצ"ל. בגיל שנתיים חלה באבעבועות, וכתוצאה מכך התעוור. בכתה אמו לפני אביה ה'שר שלום' מבעלזא, והוא ניחמה: "אני מבטיח לך שלא יחסרו לו העיניים!"

כשגדל, השלים בשאר החושים את אשר החסיר בשל עיוורונו. הוא היה בקי בכל הש"ס, וכן בארבעת חלקי שולחן ערוך! סיפר האדמו"ר מנארול, שפעם נפל ספר בחדר הסמוך אליו, קול הנפילה הגיע לאוזניו, ומכך כבר ידע איזה ספר נפל, ואמר: תרימו את ה'תרומת הדשן'!...

רבי אלימלך היה ידען גדול גם בחכמות העולם. למשל, כששמע שריקה של קטר רכבת, אמר את מידת גובהה של הארובה. וכשהחלה הרכבת לנסוע, אמר את מספר הגלגלים שיש לקטר הזה וציין את גובהם...

פעם הזדמן עם אחיו לתחנת הרכבת בעיר סערט והביע את חשקו למשש בידיו את אחד הקטרים. אחרי שקיבל את הרשות ממנהל התחנה לעשות זאת, מישש את הקטר ולא הניח בורג אחד שלא נגע בו. כשחזר לבית אחיו ביקש רבי אלימלך שיביאו לו שני קילו שעווה. חיממה וישב לכייר את הקטר. כשסיים, ראו שלא החסיר דבר, כייר את כל מה שנמצא בקטר, אפילו הברגים הקטנים. הכל מכוון להפליא... (נר לשולחן שבת)

עצה להתגבר על אימתא דציבורא

נכנס ובא חזן אל הרה"ק הישמח ישראל מאלכסנדר זיע"א ותינה לפניו את צערו: יש לו אימתא דציבורא גדולה, וכשהוא מתפלל לפני התיבה הרי הוא רועד ומרתת, ומשכך הוא טועה לעתים קרובות ואין החזנות שלו עולה יפה, הציבור צוחק ומגחך ממנו והוא

דואג על פרנסתו מה תהא עליה.

הכיר בו הישמח ישראל שאין הוא ירא שמים מרבים ועיקר מחשבתו בשעה שהוא עומד לפני התיבה היא רק שימצא חן בעיני ציבור המתפללים, ולכן דעתו בעת התפלה נתונה רק על החזנות ולא על תוכן וכוונת התפלה. משכך נענה הישמח ישראל ואמר לו: כשאתה מתפלל לפני הציבור, אכן יש לך אימתא דציבורא, אולם אם תתפלל רק לפני הקב"ה, הרי ממנו אין לך יראת שמים מופלגה, וכך לא יהיו לך טעויות והציבור לא יצחק... הבין החזן את עומק תשובתו של הישמח ישראל והכיר בכך כי עליו להתחזק יותר באימתא דשמיא ופחות באימתא דציבורא, וכך בוודאי שתפילתו תעלה לרצון ודעת המקום ודעת הבריות תהא נוחה ממנו.

כשחלה הרה"ק הישמח ישראל מאלכסנדר זיע"א את חוליו האחרון לפני פטירתו, שלח אליו הרה"ק האבני נזר מסוכאטשוב זיע"א את בנו יחידו, הרה"ק השם משמואל זיע"א, לקיים מצוות ביקור חולים, וציווה עליו שיאמר להישמח ישראל שהוא בא בשליחות אביו. עשה כן השם משמואל והגיע לבקר את החולה. לאחר שמסר את שליחותו, נענה הישמח ישראל ואמר לו: הלוא מצינו בתורה שהקב"ה בא בעצמו לבקר את החולה, אף שהיו לו שליחים הרבה, כמו שנאמר (בראשית יח א) 'וירא אליו ה' באלוני ממרא', ופירשו שם, שבא לבקרו. אבל הרבי מסוכטשוב זקן הוא ואיננו יכול, סיים ה'ישמח ישראל' ואמר: אך היות ושלח שליח, הרי שליחו של אדם כמותו, ויתחזק ישראל וישב על המיטה.

(מתוך ספיר ויהלום)

גאון בהלכה / הרב יעקב הייזלר

רבנו הגה"צ המקובל רבי יצחק כדורי זצ"ל התפרסם בקרב הבריות כזקן המקובלים וכצדיק נפלא הפועל ישועות בקרב הארץ בכוחו הגדול בתורת החן, אך לא רבים ידעו שגדלותו העצומה בתורת הנגלה, הייתה לא פחות מבקיאותו בתורת הנסתר. אולי היה זה מחמת רצונו הטהור שלא ידעו ממנו כלום. באחת הפעמים כשישב רבנו עם אחד מגדולי הפוסקים הנודעים בירושלים, נעצו השניים סיכה בדפי אחת הגמרות [בישיבות נקרא הדבר 'מבחן סיכה'] וניחשו באיזה מקום בגמרא או ברש"י פגעה הסיכה לאורך כל דפי הגמרא. בפעם אחרת כשהתנהל ויכוח הלכתי בין רבנים גדולים שהסבו ליד שולחנו של רבנו, טען רבנו כי יש מקור בגמרא לאחד ממנהגי הקבלה עליו התווכחו הרבנים. הרבנים טענו שהרב טועה וכי הם שבקיאים הם בכל הש"ס לא מצאו לכך שום מקור בנגלה. רבנו חייך ושלף גמרא מהמדף, פתח את הדף והראה להם את המקור הנכון... כשהיו שואלים את רבנו בענייני הלכה, הוא היה משיב בקצרה: "תעיין בהגהות הגר"א סימן פלוני" וכדומה, כך התגלה גודל בקיאותו בכל חלקי השו"ע עם כל המפרשים. כשאברך אמר פעם לרבנו: "כתוב ב'בית יוסף' כך וכך", השיב לו רבנו בתקיפות ובביטחון מלא: "אין כזה בית יוסף כלל". מכאן אנו למדים שרבנו היה בקי בכל דברי ה"בית יוסף" ישר והפוך... המקובל המפורסם הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל סיפר בהספדו על רבנו: "אני אגיד לכם מי זה היה הרב כדורי! כשלמדנו בישיבת 'פורת יוסף' בעיר העתיקה, הייתה תורנות במסירת השיעור בין הלומדים, כשהגיע תורו של הרב כדורי הוא סירב, לאחר הפצרות רבות הוא מסר פלפול עמוק בספרים 'קצות החושן' ו'נתיבות המשפט', עד שהרגשנו כאילו אחד מרבני האשכנזים מדבר, שתדעו לכם שמילה אחת של הרב כדורי הייתה מתרצת אלף קושיות בקבלה"...

סיפור המראה על עומק עיונו בתורה, אירע כשעשיר גדול חמל על רבנו בראותו את עניותו הגדולה, והניח על שולחנו שיק על סך 000,01 דולרים. רבנו שהיה שקוע בלימודו העיוני, לא שת לבו להנחת השיק, טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, כשסיים ללמוד, הניח את השיק בתוך הספר כסימניה והכניסו אחר כבוד לארון הספרים. רק כעבור מספר שנים, מצאו בני הבית את השיק מונח בתוך הספר כשהתאריך כבר חלף מזמן...

בהיותו בקי גדול בחוכמת הקבלה, ביקש רבנו להקל על סבלות עם ישראל בעזרת קמיעות, סגולות ותרופות טבעיות. על שולחנו היו מנוחים תדיר חפצים שונים שזהותם ותכליתם לא נודעה לאיש זולתו. ביניהם היו, עשבים שונים, תמרים ריחניים וגרגירי חיטה ושקדים, שקיבלו כוח סגולי אחרי שבירכם בידי קדשו, ופעמים אף חרט על הפירות בנוצתו שמות הקודש או שמות המלאכים. בדרך כלל היה נותן עשבי אזוב למגמגמים וגרגירי חיטה לנשים עקרות. בבית החולים 'הדסה עין כרם' היו הרופאים ממליצים בחום ואומרים: "תפוחיו של הרב כדורי עדיפים על פני כל התרופות"... את הקמיעות המיוחדים שהיה מעניק לאלפי הפונים אליו להיפקד בדבר ישועה ורחמים, היה כותב בעטים מיוחדים שהיו מונחים על שולחנו. את הקמיעות היה כותב חלקן על קלף וחלקן על גבי נייר חלק. בערוב ימיו, כשתש כוחו היה משתמש בקמיעות מוכנים ורק היה מוסיף בתוכם בכתב ידו את שם הנזקק לישועה. בקרב אלפי האנשים שפקדו את ביתו וקיבלו קמיעות מפי הצדיק, ישנם סיפורי ישועות אשר לא יספרו מרוב, והיה ידוע ומפורסם שכל היוצא מפיו יעשה ומדבריו לא נפל ארצה. מספרים שבאחרית ימיו, שאלו אותו פעם המקורבים באיזו זכות מתקיימות כל ברכותיו ובקשותיו, השיב להם רבנו בבדיחותא: "בגלל שאני כל כך זקן, המלאכים מכבדים אותי ושומעים בקולי"...

כל גדולי ישראל סמכו על קמיעותיו הסגוליים שחילק לישועה ולברכה. מעשה באברך תלמיד חכם שנזקק לישועה וקיבל קמיע מיוחד מרבנו, והיה נושא אותו עליו בכל עת ובכל שעה. בהגיע יום השבת, הסתפק האברך אם מותר לו לצאת אם הקמיע לרשות הרבים, כיון שהחמיר שלא להוציא מרשות לרשות גם בשכונות החרדיות. התייעץ האברך עם אחד מגדולי פוסקי דורנו, שאמר לו: "כיום הזה, רק קמיע של הרב כדורי נחשב לקמיע מומחה שמותר לצאת עמו בשבת"...

רבנו היה נוהג לרשום במחברת מיוחדת גרפים וצורות עם טבלאות מיוחדות משולבות באותיות וצירופים. באחת הפעמים הבודדות שהניח את המחברת פתוחה בכתב ידו על השולחן, ראו המקורבים שורות צפופות של טבלאות מלאות באותיות של שמות הקודש. רבנו היה משתמש גם בעשיית הגורל כשהוא משרטט על נייר קווים שמשמעותם הייתה ידועה רק לו. במקרים מסויימים כשנשאל, היה לוקח דף, משרטט עליו קווים ישרים או אותיות ושמות, והיה עונה לפי מה שהיה ברור רק לעיניו. במקרים קשים ומסובכים, היה משתמש במפתח הגורל, זה היה ספר מיוחד אליו היה קשור מפתח גדול, ולפי תנועת המפתח היה רבנו עונה לשואל על מבוקשו.

אחד מהסיפורים המפורסמים שגרמו לקידוש שם שמים גם בקרב גויי הארצות, היה אצל ערבי מירדן שהגיע לפני רבנו ובכה לפניו שהוא נשוי כבר שנים רבות ועדיין לא נפקד בפרי בטן. רבנו נענה וברכם בכל לב, ולתקופת השנה נולד להם בן זכר. לאחר שנה הגיע הערבי אל רבנו להודות לו, ובאותה הזדמנות הודיע כי הילד נקרא בשם 'יצחק' על שם הרב היהודי מירושלים שבירך אותם... הערבי סיפר שהמקרה התפרסם בכל מדינת ירדן, וכולם באו לחזות בפלא, שנולד להם ילד אחרי זמן כה רב כשכולם כבר התייאשו.

בשלהי חודש אלול תשס"א, נכנס אליו איש עסקים אמריקאי שביקש להתייעץ על עסקה מסויימת שהיה אמור להיות שותף לה. ענה לו רבנו: "אני לא יודע על העסקה כלום, אבל אתה אל תחזור לפני שבת לניו יורק"... האיש שלא הבין מה רוצה הרב מחייו, חזר שוב על השאלה, והתשובה חזרה על עצמה. אמר האיש: יש לי כרטיס להיום בלילה. אמר לו רבנו: "ימחלו לך על זה". כשיצא האיש מהבית, המליץ לו אחד מאנשי הבית 'למיחש מיבעי', שלא כדאי לו לנסוע. הסיפור היה ביום שלישי. לאחר שבת, כשכבר היה בדרכו לארה"ב, התברר לו ממה ניצל. משרדו היה במרומי מגדלי התאומים והיות שהוא לא היה במשרד, גם לא היה אף אדם אחר מבין עובדיו במשרד באותו היום, כי לא היה להם מה לעשות בלעדיו. בדיוק באותו בוקר התרסקו מגדלי התאומים וכמובן לא נשאר אפילו אבק מהמשרד, אבל נפגעים בנפש לא היו...

שוב מעשה שהיה בעיתונאי שומר תורה ומצוות, חובש כיפה ועטור זקן, שנכנס יחד עם אחד מאנשי הבית אל רבנו לקבל ברכת קודש. כשנכנס לחש רבנו באזני המקורב: "הוא לא יהודי"! הלה נדהם, הרי מדובר בעיתונאי דתי. אבל רבנו חזר על דבריו שוב. לחש המקורב באזני רבנו: "הוא שומר תורה ומצוות". אחרי חצי שנה העיז המקורב וסיפר לעיתונאי על לחישתו של רבנו בשעת מעשה. האיש לא האמין עד כמה צופיות עיניו של רבנו, ואישר את הדברים באמרו: "אני למעשה גר צדק, באותו הזמן התברר לי שהגיור שעברתי לא היה גיור כהלכה, אך כיום כבר התגיירתי כראוי"...

(פורסם ב'המבשר תורני' וארא תשע"ג)

תכלית המכות שלימות האמונה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"למען שיתי אותותי אלה בקרבו" לכאורה קשה, שנראה מל' הכתוב שעיקר הטעם שראה ה' להכביד את לב פרעה, הוא בכדי להלקותו באלו המכות דוקא. ומבאר רבינו אור החיים הקדוש, כי מעשה מצריים מעיד על כח ה' כי הוא השליט והאדון על הכל. ורצון ה' בעמו ישראל לקרב אותם אליו, על ידי שיראה להם בעין שאין בעולם כח אחר זולתו. ועדיין לא הראה לישראל עמו, כי הוא בורא רוח ועושה מלאכיו רוחות, וכן לא הראם שהוא בורא אור וחושך. לכן אמר "למען שיתי אותותי אלה" כלומר, האותות שנשארו לי לעשות בעולמי, כדי שיכירו ישראל אלהותי, וישיגו את האמונה השלימה. כי בכל שבע המכות הראשונות שעברו, אין בהן הכחשה למשתחוה לשמש או לירח, וגם לטועה לומר שבורא הרוח אינו בורא העפר. ואע"פ שהראה להם במכות הקודמות שהוא השולט על הארץ, במה יוודע להם כי הוא הבורא רוח הוא היוצר אדם וצר צורה. ולזה הוצרך ה' להביא עליהם מכת הארבה, שהוא הבורא והשליט על הרוח לעשות רצונו, להביא את הארבה ולהחזירם ע"י הרוח. ובמכת חושך להראותם כי הוא יוצר המאורות ושולט בהן, ויתירה במכת החושך שגילה את כוחו לייצור חושך עבה למצריים. ובמכת בכורות נודע לכל כי הוא היוצר צורה בתוך צורה, ומכיר את טיפת הבכור. גם על ידי מכת בכורות ציוה ה' מצות "קדש לי כל בכור" לי יהיה זה לזיכרון כי הוא יוצרו מבטן לעבוד את הבורא ית"ש. ולכן ראה ה' ליתן את שלושת המכות האחרונות הנזכרות בזאת הפרשה, כדי להשלים את האמונה לבני ישראל עם סגולתו, ולצוותם על קדושת בכורותיהן לדורות עולם, כדי לזכור תמיד בכל דור ודור את החסד שעשה ה' עמנו שהציל את בכורות ישראל בהיותם במצריים.

כח האמונה לדורות

"ולמען תספר באוזני בנך..." לכאורה תמוה מה ראתה התורה להוסיף טעם זה, אחר שכבר כתבה את טעם נתינת המכות "למען שיתי אותותי אלה בקרבו". ומבאר רבינו אור החיים הקדוש ע"פ הנ"ל, שרצה ה' להודיע שאין תכלית נתינת המכות לפרעה, לעשות נקמה בפרעה על שאינו שומע בקול ה'. אלא כדי לחזק האמונה בלב ישראל לעלם ועד, וזאת ע"י נתינת המכות בקרבו של פרעה. כי על ידי הפלא שיפליא ה' להודיעם כי הוא שולט ברוח במים בעפר בבעלי חיים באש ובאויר, אין זה מספיק שיזכר הדבר בתמידות לעולם לחקק האמונה. אלא ע"י הפלאה נוספת, להכות את פרעה ועמו ע"י מכות גדולות, מה שלא עשה כן לכל אומה אחרת. וזהו שראתה התורה להוסיף "ולמען תספר באוזני בנך" כי רק ע"י עשיית ב' הפלאות הנ"ל יזכר תמיד לספר באוזני בנך ובן בנך עד סוף כל הדורות, את ב' הנפלאות כדי להחדיר את האמונה השלימה הראויה לבני ישראל.

וכן כשדיבר ה' עמנו במעמד הר סיני פתח דבריו "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" כלומר, זה לך האות שאני ה"א, על ידי שהוצאתיך מארץ מצרים והראתי לך ב' פלאות גדולות הנ"ל, אשר על ידם קנית את האמונה השלימה שאין כח אחר זולת ה'.

וכן בכל דור ודור צריכים להתבונן במה שנעשה בכל הבריאה כולה בכל אומה ולשון, ולהכיר באמונה שלימה שהכל נעשה על ידי הבורא ית"ש ואין כח אחר זולתו. והכל נעשה עבור עם ישראל, לחזק את האמונה השלימה בתוך לבם.

הרגעת ילד לפני ניתוח מסובך

"בני היה מוכרח לעבור ניתוח ראש מסובך", מספרת אם נרגשת. "אנו, ההורים, ניסינו לשדר אווירת רוגע, אך הילד קלט את המתח שלנו ומאוד נלחץ. הרגשנו שרק אם נזכה להיכנס למעונו של מורנו הגאון הראשון לציון ,רבי מרדכי אליהו זצ"ל , לראות את זיו פניו ולקבל את ברכתו, רק אז אנחנו באמת נוכל להיות רגועים.

"נסענו אל ביתו של הרב, שפתח בעצמו בפנינו את דלת הבית. בסבר פנים יפות ומאירות, כדרכו, הוא הזמין אותנו פנימה לחדר המרכזי, וכששמע את הסיבה לשמה הגענו, ישב ושוחח שעה ארוכה עם בננו שיחיה, כאילו היה חברו ומכירו משכבר הימים. ואנו ההורים עומדים ומתבוננים בפליאה כיצד גדול הדור יושב ומשוחח ומספר לילדנו על חייו שלו, סיפורים ועובדות מימי ילדותו ונעוריו, וכך עודד ותמך וסילק כל דאגה.

"רגע לפני שיצאנו מחדרו, אמרתי לרב בקול נמוך: 'הרופאים אומרים שהניתוח מסוכן, ויש חשש שיביא לתוצאות חמורות. מה נוכל לעשות?!'. והרב השיב בפסקנות: 'ישלח דברו וירפאם', ללא כל ספק. 'הם יעשו עבודתם - ואנחנו נעשה עבודתנו'. מיותר לציין שבס"ד, הניתוח עבר בהצלחה גדולה.

ארבע מילים שריפאו את דלקת העיניים

סיפור נוסף מפי בעלת המעשה: "לאחייני בן ה-5 היתה דלקת עיניים רצינית במשך תקופה ארוכה, כל התרופות והניסיונות שעשינו לא הועילו. שקיקי תה ומשחות נמרחו, אך העין עודנה אדומה ומנופחת מעט. באותה עת הגיע אחיו של הילד לגיל 3, ואביו נכנס עם שני בניו לביתו של הרב מרדכי אליהו.

"אחר גזירת השער והברכה לחתן ה'חאלקה', ביקש האב ברכה גם עבור יוסף חיים, שיירפא מדלקת העיניים הטורדנית. הרב הביט עמוקות בעיניו של יוסף חיים, חייך אליו, ואמר: 'כי עין בעין יראו'.

"למחרת היום, בעת שבאו לאסוף את יוסף חיים מהגן, שאלה הגננת את אימו בפליאה: "איזו תרופה נתתם לו? עברה לו לגמרי הדלקת!". ואימו בתשובה הביטה על בנה בן השלש, והצביעה על ראשו, "הכול בזכות החאלקה שעשינו אצל הצדיק", אמרה והבינה שגם אם הרב אמר רק 4 מילים, ברכתו מיד משפיעה ועושה רעש גדול בשמים.

הילד למד לדבר בבית הרב

סיפור נוסף: "בני הגיע כבר לגיל 3 ועדיין לא דיבר. לקחנו אותו לטובי המומחים אך לא היה בידם פתרון למצוקתנו. החלטתי להגיע לרב אליהו זצ"ל ולבקש את ברכתו. כיון שהרגשתי קרוב מאוד לרב, הרשתי לעצמי להיות קצת 'חוצפן': לקחתי את בני הקטן, הושבתי אותו על ברכי הרב ואמרתי לרב: הרב, הילד שלי לא יוצא מכאן, עד שהוא לומד לדבר. הרב חייך אל בני, שם את אצבעו על שפתיו, ואמר לו: 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך'. אין צורך לומר שבני בן השלוש יצא מהרב מדבר."

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net